

Elizabeth Subercaseauxová

Robert Schumann:

Kudba

pro Kláru

Stíny vášně

Osud geniálního skladatele Roberta Schumanna

a jeho životní lásky Kláry

Elizabeth Subercaseauxová
Robert Schumann:
HUDBA PRO KLÁRU

Elizabeth Subercaseauxová

**Robert Schumann:
HUDBA PRO KLÁRU**

Přeložila

Jana Suchánková

Copyright © 2014 Elizabeth Subercaseaux
Translation © Jana Suchánková, 2014
Czech edition © Metafora, 2015

All rights reserved

ISBN 978-80-7359-769-6 (PDF)

Mé drahé sestře
Ximeně Subercaseauxové-Sommerhoffové

Na památku naší maminky,
Gerdy Sommerhoffové-Ruerové

PŘEDMLUVA AUTORKY

Dětství jsem strávila v Chile, v zemi, o níž Robert a Klára Schumannovi pravděpodobně nikdy neslyšeli. Ale my jsme u nás doma jejich přítomnost pociťovali odjakživa. Moje matka, Gerda Sommerhoffová, byla vnučkou Elise Schumannové, dcery dvou hudebních umělců, Roberta a Kláry. Matka si své předky nesla životem jako čestné vyznamenání nejen proto, že její babička Elise byla dcerou tak slavného páru, ale také proto, že se stala nejdůležitější osobou jejího dětství.

Když zemřel Elisin manžel, Louis Sommerhoff, odstěhovala se Elise s jedním ze svých synů, Walterem, a třemi vnučkami – mou matkou a jejími dvěma sestrami – do Holandska. Maminka strávila s babičkou celé dětství a milovala ji nadevše.

Elise byla silná žena, stejně jako Klára Schumannová, byla okouzlující, vynikající klavíristka, v hudbě byla přísná a disciplinovaná, ale jako babička něžná a chápající.

Maminka nám často vyprávěla o životě v domě v Harlemu poblíž Kenauparku, o dobrodružstvích během letních prázdnin, které trávila ve vile Sommerhoff v Domburgu, o procházkách s babičkou Elise, o tom, jak byla babička neúprosná, jakmile měly děti hrát na klavír, o úctě, již celá rodina cítila ke Kláře a Robertovi Schumannovým, o geniálním Robertu Schumannovi, jenž zemřel v ústavu pro choromyslné, a o neuvěřitelné

síle Kláry Schumannové, která jej přežila o celých čtyřicet let a sama musela vychovat sedm dětí, z nichž čtyři zemřely dřív než ona.

V dětství mi připadalo úplně běžné, že je maminka pravnučkou německých hudebních umělců a s kamarádkami ve škole jsem o tom mluvívala jen zřídka. Ale jak jsem dospívala a seznamovala se s jejich dílem, uvědomovala jsem si, že to nebyli obyčejní a běžní praprarodiče, ale jedni z největších génů německého romantismu.

Musel uběhnout nějaký čas, téměř celý můj život, abych se cítila natolik zralá a klidná, že jsem mohla uskutečnit jedno dávné přání – vyhledat veškeré dostupné informace o rodině Schumannových, najít jejich životopisy, dopisy, deníky, skladby, navštívit domy, v nichž žili, poslechnout si jejich díla a poznat jejich životy, abych o nich mohla napsat román, do něhož jsem dnes vepsala poslední tečku.

Byla to úžasná cesta. Jsem jim tak blízko, až se mi někdy zdá, že je vidím před sebou. Slyším je hovořit. Když otevřu klavír, cítím vedle sebe Roberta a vidím Kláru, jak ukazuje na klaviaturu a učí mě to, co ji učil její otec: „Raz a dva a tři, počítej doby, nezastavuj se, hra na klavír je rytmus, musí plynout jako řeka.“

Znám je, jako bychom žili ve stejné době, věřím, že se mi podařilo napojit se na proud jejich myšlenek, a jsem přesvědčena, že tam, kde teď jsou, cítí emoce praprapravnuky ztracené v čase, která si dovolila narušit jejich spánek.

Wallingford, Pensylvánie,
červen 2013

Robert Schumann

se narodil v saském Cvikově v pátek 8. června 1810.

Zemřel v Endenichu poblíž Bonnu

v úterý 29. července 1856.

Klára Wiecková

přišla na svět v Lipsku v pondělí 13. září 1819.

Smrt ji zastihla ve Frankfurtu nad Mohanem

ve středu 20. května 1896.

VÁŠEŇ

KLÁRA

Julie nesla v náručí malého Emila; Ferdinand a Felix drželi vědro s vodou. Byli jsme v domku v Lichtentaleru. Hrála jsem *Träumerei* a děti mě zdálky pozorovaly... chudinky děti. „Pojďte sem!“ volala jsem na ně. „Pojďte si to poslechnout!“ Pak jsem se otočila a uvědomila si, že jsou to jenom představy, za mnou nebylo nic než prázdná bílá zeď. Právě v takových chvílích jsem se snažila pevně zachytit hudby, jediného záchranného kruhu, který jsem znala. Prsty mě neposlouchaly, nemohla jsem dýchat, chyběly mi síly. Byl to sen plný úzkosti a bezútěšnosti, stejně jako všechny moje sny, které se mi o nich zdají. Čtyři z mých dětí zemřely a chudák Ludwig je zaživa pohřbený v ústavu pro choromyslné. Už mi nezbylo nic než pláč. Žena zestárne, když pochová svoje děti.

Neuralgie mi vzala veškerou energii, vůbec si nedokážu představit, co by ze mě zbylo, kdybych nemohla hrát. To už by bylo lepší zemřít. Nejsou to veselé myšlenky, ale v těchto dnech se necítím zrovna šťastná.

Dnes jsem to pověděla Eugenii.

„Nesmíš na to pohlížet takhle, mami. Vypadáš sklíčeně... tyhle věci se prostě dějí.“

„To ten dopis od pana Brahmse, je to tak?“ zeptala se ode dveří Marie.

„Co má být s Johannesovým dopisem?“

„Kvůli němu jsi tak utrápená,“ dodala Marie.

„Připravím ti šálek čokolády,“ nabídla Eugenie a spěšně se zvedla. Když odcházela z místnosti, poznamenala ještě: „Pan Brahms umí být pěkně nepříjemný.“

Marie má pravdu. Johannesova slova ve mně zanechala trpkou pachutí. Přestože stárne, dosud se nenaučil jednat vlídně. Odmítá pochopit důvod mé podrážděnosti. Při čtení časopisu *Signal* jsem zjistila, že se Wüllner chystá vydat originální verzi Robertovy *Čtvrté symfonie*, kterou získal od Johanneše. Jak mi tohle mohl vůbec udělat? Jakým právem dává Robertovu symfonii Wüllnerovi bez mého souhlasu? A ještě ke všemu zrovna Wüllnerovi! Jednomu z hudebníků, ke kterému nemám téměř žádný vztah. Johannes tvrdí, že jsem to autorizovala, ale to není pravda. Možná jsem jen tak mimochodem prohodila, že by se mohla publikovat původní verze symfonie, ale v životě jsem k tomu nedala souhlas. A teď vidím, že už je všechno zařízené. Co si myslí, že udělám? Že tuhle drzost jen tak přehlédnu? Stěžuje si, jak je můj dopis „krutý“. Prohlašuje, že můj problém je, že se zdráhám připojit jeho jméno vedle Robertova. Nemůžu uvěřit, že by si Johannes mohl myslet, že nechci vidět jeho jméno vytištěné u jména mého muže! Komu se snaží něco tak absurdního namluvit? Ne, můj dopis nebyl přívětivý. Samozřejmě že jsem v něm dala najevo svůj hněv, napsala jsem, že celá záležitost pro mě není ničím jiným než další nepříjemnou zkušeností, a on mi na to odpověděl: *Po čtyřiceti letech věrné služby (nebo jak chceš nazývat náš vztah) se mě velmi dotýká, když slyším, že nejsem nic jiného než další nepříjemná zkušenost.*

Přečetla jsem jeho dopis Marii.

„To není nic nového,“ pokrčila rameny, „promiň, že ti to povídám na rovinu, mami, ale víš, mezi tebou a panem Brahmseem panuje stará zášť a nikdy jste si to nedokázali vyříkat. Ta záležitost s otcovou symfonií je jen záminka. V posledních letech jsem si všimla, jak se navzájem čím dál víc odcizujete. Vždyť ho znáš, ma-

mi! Víš přece, jak dokáže být neohrabaný, když se má vyjádřit.“

Jisté je, že Johannes má zvláštní dar skrývat dobrosrdečnost. Už mě to unavuje. Unavuje mě jeho hrubost a už mě nebaví jeho neobratné vtipy. Stojí mě příliš mnoho sil chápat jeho chladnou ironii, jeho nedostatek citu... Vím, že v hloubi duše takový není, ale i tak mě to rmoutí.

Ano, už tolikrát předtím jsem se cítila svým drahým přítelem odstrkovaná. A žárlila jsem na všechny ty slečny, do nichž se zamilovával. Dokonce i na své kamarádky. Musím přiznat, že jsem někdy žárlila i na Elisabeth von Herzogenberg a že se za to sama před sebou stydím. Jak jsem vůbec mohla žárlit na Liesl? Na tak fascinující bytost, talentovanou, krásnou. Vždycky mi připomínala mou Julii. Také měla zelené oči se zlatými skvrnkami, ale Lieseliny oči hleděly na svět s triumfálním výrazem, zatímco má Julie se dívala, jako by se bála, že každou chvíli přijde nějaká bouře. Byla vynikající klavíristkou, schopnou napsat z paměti celou větu Johannesovy symfonie, přestože ji slyšela pouze jedinkrát. Zbožňovala jej.

Marie má pravdu. V posledních letech se jeden druhému vzdalujeme. Ale neřekla jsem nic. Posadila jsem se ke klavíru a zahrála Robertovu *Romanci F dur*. Tohle je jedna z jeho skladeb, která mě k němu nejvíce přibližuje. K jeho bolesti. Tehdy se nacházel na dně propasti, a přesto byl schopen proměnit smutek v tento nádherný souzvuk tónů. Je nostalgická a zároveň krásná.

Včera mi bylo sedmdesát pět let. Mám strach ze smrti. Ještě nechci umřít. Ať mi dá nebe ještě pár let, vnoučata mě zatím potřebují. Když jsem se rozhodla přivést domů jedno ze šesti Ferdinandových dětí, všichni tvrdili, že starat se o chlapečka bude pro člověka v mém věku příliš náročné. Malý Ferdinand je u nás spokojený a pro Marii a Eugenií je jako vlastní syn. A co by bylo s Marií a Eugenií, kdybych je opustila? Když mě Eugenie slyší takhle

mluvit, sarkasticky se usmívá. „Dovol, abych se zasmála tvým obavám, mami, jsme padesátileté dámy a ty se bojíš nás opustit.“ Dnes odpoledne jsem si poprvé uvědomila, že jsem stará. Nikdy jsem se necítila stará. Možná je to tím, že už nemůžu hrát tak jako dřív, že už nemám energii, neposlouchají mě ruce, doléhá na mě věk a nevydržím u klavíru sedět dvě hodiny. Před časem jsem přestala hrát na veřejnosti, hraji už pouze pro přátele a pro sebe. Snažím se přehrávat si každý den Mendelssohna, Beethovena a Schuberta, ale myšlenka, že by mé zestárlé tělo mohlo zvítězit nad vůlí, mi nahání strach.

Tak, stěžování už bylo dost! Štěstí je, když můžeš splnit svou povinnost. To jsem vždycky odpovídala Eugenii, když mi psávala ty strašné dopisy z internátu, v nichž mi sdělovala, že by byla raději mrtvá. Měla bych se tou radou řídit také. Roky na Myliusstrasse byly šťastnými roky. Nikdy jsme nelitovali, že jsme se odstěhovali z Berlína. Pravda je, že jsem nikdy předtím o Frankfurtu neuvažovala jako o místě, kde bychom mohli žít, ale nelituju, že jsem přijala místo na konzervatoři, které mi Joachim Raff nabídl. Raff nebyl můj šálek čaje, byl jedním z pilířů klanu Lisztových ve Výmaru, což se mi ani v nejmenším nelíbilo, ale jeho nabídka stála za to, tak jsem své pocity nechala plavat. Když mě najímal, stanovila jsem si podmínky: hodina a půl vyučování denně, čtyři měsíce prázdnin, právo v zimě cestovat, povolení vyučovat doma a dva tisíce tolarů platu. Raff nerad zaměstnával ženy. „S výjimkou paní Schumannové nejsou a ani nebudou na konzervatoři žádné ženy,“ říkával. „Co se týče paní Schumannové, tu považuji za muže.“ Takže jsem byla jedinou ženou, která vyučovala na konzervatoři. Možná proto mi říkali *Frau doktor* Schumannová. Už je tomu sedmnáct let, bože, jak ten čas letí. Výuka fungovala dobře od samého začátku. Téměř všichni studenti byli mladí, vzdělaní a chtěli se učit. Marie a Eugenie se staly mými asistentkami, moc mi pomáhaly.

Zdejší život je veselejší, snadnější, město prosperuje, není tu tolik chudiny, nikde kolem není vidět žebráky a obyvatelé Frankfurtu jsou na to náležitě hrdí. Lidé žijí jednoduše a s jistou elegancí, není tu nic z vulgárnosti Berlína. Město není nijak velké, přesto však disponuje vynikajícím orchestrem, prosperujícím divadlem pod vedením Otta Davrienta, má překrásné okolí a do lesa je to půl hodiny vlakem... Když jsme se sem přestěhovali, k radosti přispělo i to, že Elise a její manžel, Louis Sommerhoff, přijeli z New Yorku a usadili se jen blok od našeho domu, takže se navštěvujeme prakticky denně. Vedle v ulici bydlí Julius Stockhausen a naše přítelkyně Marie Bernaová žije v Budesheimu, což je od města kousek. Další důvod k veselí. Návštěvy neberou konce. Z Vídně sem za námi pravidelně přijíždí Johannes, z Mnichova Levi, z Lipska Herzogenbergovi a samozřejmě má stará celoživotní přítelkyně Emilie Listová, která žije v Mnichově. Samotou jsem nikdy netrpěla. Zato smrt nás navštěvovala až přespříliš často.

Zničehonic jsem pocítila potřebu být nablízku své matce. Pročítala jsem její dopisy a přepadl mě hluboký smutek. Život daleko od matky k naší rodině patřil. Nejprve jsem žila já daleko od té své a později moje děti ode mě.

Téměř všechny vzpomínky na matku z období, kdy jsem byla ještě dítě, jsou mlhavé. Vybavuji si jen její hlas. Maminka byla zpěvačkou a klavíristkou a měla nádherný hlas. Tehdy jsem nechápala, proč otce opustila. Později jsem to pochopila beze zbytku. Otec prodával piana a byl profesorem hudby. Hodně cestoval, a když byl doma, býval buď zavřený u sebe v pokoji, kde vyučoval, nebo se intenzivně věnoval společenskému životu. Neustále hledal nové kontakty. Obchody a studenti jej zaměstnávali natolik, že matka trávila většinu času o samotě. A on nebyl zrovna manžel, který by dokázal její prázdnotu vyplnit něhou a být k ní milý. Ty řídké chvíle, kdy bývali spolu, se omezovaly na otcovy požadavky

a soustavný matčin pláč, na nějž otec reagoval křikem a boucháním do stolu. Z nějakého důvodu jej matka rozčilovala, nikdy se k ní nechoval laskavě. Nakonec přišla chvíle, kdy to nevydržela a udělala něco, čeho se tehdy odvážila jen hrstka žen – odešla s jedním hudebníkem, otcovým přítelem Adolphem Bargielem, který byl o čtrnáct let starší než ona. Jako dítě jsem ji viděla snad jen dvakrát či třikrát. Zákon nařizuje, že po rozvodu má otec právo na opatrovnictví dětí, a tak ten náš toho práva využil. Od pěti let jsem žila jen s ním a s mladšími bratry Alwynem a Gustavem. Viktor, ten nejmladší, zůstal u matky. To, že jsem vyrůstala bez ní, dodnes bolí jako trn zapíchnutý v kůži. Zanechalo to na mně následky. V počátcích našeho soužití býval otec velmi frustrovaný, jeho hrdost ranilo to, že jej manželka opustila. Já jsem se často schovávala u naší kuchařky Berthy a v noci se choulila do klubička v rohu postele. V naší rodině se vypráví, že jsem se naučila mluvit až velmi pozdě, první slovo jsem prý pronesla až ve čtyřech letech. V jednom kuse jsem poslouchala, jak otec křičí a matka pláče, a tak jsem se rozhodla raději nemluvit. Nebo jsem možná začala mluvit pozdě proto, že Johanna Ströbelová, má první vychovatelka, byla prakticky němá. Neměla jsem stejně staré kamarádky. Nevzpomínám si, že bych si hrála s panenkami. Nezajímaly mě. Nikdy jsem nechočila do školy, od dětství mě vzdělávali domácí učitelé. Vyrostla jsem mezi dospělými a myslím, že jsem se od malička chovala jako jedna z nich.

Když zavřu oči, vidím pracovnu v otcově domě v Lipsku a sebe, jak sedím na židliče. Pokoj byl osvětlen jen několika svíecemi. Nevzpomínám si, proč jsem byla v jeho pokoji, a ne ve svém nebo se v kuchyni nebavila s Berthou, jak jsem to dělávala, když otec nebyl doma a já měla strach.

Najednou vešel otec. V ruce nesl balíček, který položil na stůl.

„Otevři ho, Klárko, je pro tebe.“ (Když měl dobrou náladu, říkával mi Klárko). Byly to krásné černé sametové šaty s bílými hedvábnými stužkami. Zírala jsem na ně s otevřenou pusou. Netroufla jsem se jich ani dotknout. Byly hebké jako pěna.

„Chci, aby sis je zítra oblékla.“

Dalšího dne pozval otec skupinku známých, mezi nimiž byl náš nejlepší rodinný přítel, doktor Carus, a já si sedla ke klavíru, obklopena všemi těmi pány, kteří na mě zvědavě hleděli. Zahrála jsem Mozartův *Koncert pro klavír Es dur*. Myslím, že se mi to moc nepovedlo, protože jsem musela třikrát zopakovat chromatickou stupnici. Jakmile hosté odešli, otec mi vyčínil za stupnici, ale zároveň mě pochválil za klid, s nímž jsem hrála, a dal mi pytlík bonbonů. Bylo to devátého září 1827. Ten večer rozhodl o mé budoucnosti. Do osmých narozenin mi chyběly čtyři dny. V následujících měsících uspořádal otec v domě nespočet menších koncertů, na nichž jsme společně hrávali Schubertovy sonáty.

Friedrich Wieck. Kde začít s popisem otce, jemuž vděčím za to, kým jsem? Pronikavý pohled, hřmotný hlas, prst pevně ukazující na mou pravou ruku. „Rytmus, Kláro, raz a dva a tři, počítej doby, čtyři a pět a šest. Nezastavuj se! Když zahraješ falešný tón, hraj dál, nezastavuj se, dokud neskončíš, to je klavír, rytmus a plynulost. Je to jako řeka, Kláro!“

Byla jsem předurčena k umění a měla štěstí, že to otec rozpoznal už v útlém dětství. Byl mým prvním učitelem klavíru. Za všechno, co umím, vděčím tomuto odhodlanému a tvrdohlavému muži, který mi zařídil život tak, abych mohla žít jen pro vysoké ideály. Za to mu budu vděčná do nejdelší smrti. Milovala jsem ho a respektovala. Ale začala jsem ho nenávidět ve chvíli, kdy jsem se zamilovala do Roberta. Bože, to byla hrozná doba! Z otce se stal zlý člověk, který nám zlomil srdce a Roberta přivedl na pokraj šílenství.

Když zavřu oči, s dojetím před sebou vidím rok 1828, který následoval po roce, v němž mi daroval šaty. Byl to nejdůležitější rok mého dětství. Vidím samu sebe v euforii, neklidnou, nervózní, neschopnou ovládnout nadšení. To všechno se dělo zároveň. V červenci se otec oženil s Clementinou Fechnerovou, s níž jsem nikdy neměla dobré vztahy, proč to nepřiznat. A dvacátého října jsem měla své první veřejné vystoupení.

Večer před tím nezapomenutelným vystoupením jsem se snažila usnout, ale byla jsem tak nervózní, že to nešlo. Věděla jsem, že mě čeká těžká zkouška, a ze všech sil jsem si přála, aby to dopadlo dobře, aby na mě otec mohl být pyšný a hrdý na to, co mě naučil. Následujícího dne, nastrojená do nových šatů (také dárku od něho), jsem nervózně čekala na příjezd kočáru koncertní síně Gewandhaus, který mě měl vyzvednout.

„Povoz pro slečnu Wieckovou už je tady!“ zakřičel kdosi a já jsem rychle vyběhla z domu. Před dveřmi nestál elegantní kočár se skleněnými okénky, ale velmi nepěkná rachotina, která vyhlížela jako pohřební. Vyšplhala jsem se do ní a ke svému překvapení zjistila, že tam sedí další čtyři dívky, které na mě zírají, jako by právě uviděly písečného muže od E. T. A. Hoffmanna. O deset minut později jsem si uvědomila, že jedeme opačným směrem. Tudy se přece nejede ke Gewandhausu. Začala jsem ječet. „Stůjte, zastavte!“ Teprve pak si všimli, že udělali chybu. A že mě vezou na místo, kde se konal ples na počest dívek z lipské smetánky. Pomohli mi vystoupit a zanedlouho se objevil kočár Gewandhausu se skleněnými okénky, do něhož jsem s bušícím srdcem nasedla. Koně letěli téměř tryskem. Nemohla jsem přece přijet pozdě na svůj první koncert! Konečně jsme dorazili na místo a já spěšně vyskočila z kočáru. Otec stál u vchodu a musel být velmi nervózní z toho, že jsme přijeli tak pozdě, ale nedal na sobě vůbec nic znát.

„Zapomněl jsem tě varovat, Klárko, než někdo poprvé

zahraje na veřejnosti, pokaždé ho vezmou na malou projíždku,“ usmál se a podal mi sáček švestek v čokoládě.

Toho nezapomenutelného večera jsem hrála variace od Kalkbrennera. Dlouho mi tleskali. „Vynikající! Dokonalé!“ vykřikovali. S divoce bušícím srdcem jsem jim znovu a znovu děkovala. Klaněla jsem se, křížila v pukrlátkách nožky, kladla si dlaně na prsa a znovu se ukláněla. Jako bych se narodila s talentem na klanění. Teď se tomu směji, ale v tu chvíli jsem byla skutečně dojatá. Věděla jsem, že se mi to podařilo, že mi neujel falešný tón. „Bravo!“ zvolal otec, a to byla ta největší odměna.

Ještě téhož týdne jsem poznala Paganiniho, podle mého otce vůbec nejlepšího virtuosa všech dob. Večer před setkáním s tímto geniálním houslistou jsem zaslechla, jak se otec baví s doktorem Carusem. Asi si neuvědomili, že jsem v pracovně taky. Otec vykládal doktorovi, že Paganini nás přijme u sebe v hotelu, a pak začali probírat fámy, které o hudebníkovi kolují: že je posedlý ďáblem, že zavraždil svou milenku, aby si z jejích střev mohl vyrobit houslovou strunu, že jakýsi nebožtík otevřel oči, když jej slyšel hrát. Takové hlouposti! Strávila jsem polovinu noci tím, že jsem se snažila spojit svůru, o níž hovořili, s „největším virtuosem všech dob“.

Když jsem ho následujícího dne spatřila, napadlo mě, že by to všechno mohla být pravda. Jeho tvář byla ďábelská. *Podobá se noční sově ze samotného pekla*, pomyslela jsem si a představila si ilustrace z jedné pohádkové knihy. Jeho smolné oči se na mě upřeně, bez jediného mrknutí upíraly. Chyběl mu jeden zub. Vlasy měl rozčuchané. Byl hubený jako lunt a jeho neuvěřitelně dlouhé prsty na ruce připomínaly šípky. Požádal mě, abych mu zahrála něco od Mozarta. Jakmile jsem skončila, aniž bych se jedinkrát zastavila, spatřila jsem jeho výmluvný výraz. Neřekl nic. Pouze se usmíval a odhaloval mezeru po chybějícím zubu. Potom souhlasně pokýval hlavou.

Líbilo se mu to. Doporučil mi, abych hrála v klidu, beze spěchu a abych při hraní tak přehnaně nepohybovala tělem.

„Hrajte pokaždé v klidu, jako by vám patřil všechn čas světa, jako byste plula po křišťálové průzračné vodě.“

Jeho hlas nezněl ani trochu ďábelsky. Naopak, byl měkký a melodický. Najednou už jsem nepochybovala, že ty zvěsti byly lživé.

Týden po koncertu v Gewandhausu mě otec s obvyklou přísností opět za něco káral. Určitě jsem zahrála špatně pár tónů. Vidím ho, jak přede mnou stojí, orlí nos, oči jako pár nožů, jak mi dýchá do tváře a z úst mu vychází jemný pach po klobásách a cibuli. „Holka líná, nepozorná, neposlušná, paličatá!“ Když jsem mu slíbila, že se polepším, udobřili jsme se. Náš vztah profesora a jeho žáčky byl okořeněn hádkami a nadávkami. On mě napomínal, já si stěžovala, že je nespravedlivý, pak jsem ho žádala o prominutí a on mi nosil čokolády.

Ano, rok 1828 byl nezapomenutelný. Jak by taky ne? Byl to začátek mé klavírní kariéry a zároveň rok, kdy jsem poznala Roberta. Dodnes jasně vidím jeho tvář ve chvíli, kdy jsem jej poprvé spatřila. Seděla jsem v obývacím pokoji našeho domu a něco psala, když se zničehonic ve dveřích objevil muž a zahleděl se na mě, jako by ho překvapilo, že tam jsem. Když zavřu oči, mám ho před sebou. Muž středního vzrůstu, spíš korpulentní, velký nos, hladké široké čelo, jemná ústa a rty podobné poupěti, hrubé kaštanové vlasy, plné narůžovělé líce. Měl přívětivou tvář a laskavý výraz. Byl elegantně oblečený. Na svůj věk možná až moc. Bylo mu osmnáct, ale mně samozřejmě připadal mnohem starší.

„Pan Wieck tady není?“ otázal se, aniž by se hnul ode dveří. Hlas měl tak tichý, že téměř nebylo slyšet, co říká.

„Otec odešel. Můžete tady na něj počkat, jestli chcete.“

„Vy jste Klára, že ano? Slyšel jsem vás hrát v Gewand-

hausu a musím uznat, že to bylo úžasné. Ještě téhož večera jsem napsal matce. A víte, co jsem jí v dopise oznámil? Právě jsem slyšel nejlepší klavíristku v celém Lipsku.“

Posadil se vedle mě.

„Nepíšete tak skvěle, jako hrajete na klavír,“ poznamenal a ukázal na šikmá písmena v sešitě.

„No, nemám na psaní moc času.“

Bože, čas! ... Vždycky ho bylo málo, nikdy nebylo dost času na miliony problémů, které jsem musela řešit. V té větě byl obsažen celý můj budoucí život, už jsem neměla mít čas na nic jiného než na hudbu. A právě v tom prostoru jsme se, já a Robert, setkali.

ROBERT

Doktor Richarz před chvílí odešel. Sdělil mi, že je spokojený s pokrokem, který jsem udělal, že jsem se zlepšil. „Pane Schumanne, nemohu vám nic slíbit, ale když budeme takto pokračovat, pravděpodobně budete moci strávit léto s rodinou. Tak jsem to pověděl i vašim přátelům.“ Nemohl jsem se ubránit slzám. Celý život neustále sleduji reakce svého organismu a vím, že na tom nejsem o nic lépe. Možná jsou chvíle, kdy se necítím tak unavený, jako třeba právě nyní, ale přes den neuplyne jediná minuta, kdy bych nevnímal, jak mi zběsile tluče srdce. Už šest měsíců jsem nikoho neviděl. Už šest měsíců jsem neviděl Kláru a děti. Šest měsíců mi nedali přečíst jediný dopis, i když jsem si jistý, že mi jich napsali několik. Jsem už šest měsíců němý, protože není, s kým bych tady pohovořil.

Konečně mi povolili návštěvy. Včera tu za mnou byli Joachim a Brahms. Doktor Richarz je požádal, aby počkali v zahradě, a sám pro mě přišel. Neochotně jsem ho následoval. Neměl jsem náladu a nechtěl jsem, aby mě takhle viděli. Nebyl jsem schopný se k nim přiblížit. Zůstal jsem stát u dveří a požádal doktora, aby se o ně postaral a informoval je o mém zdravotním stavu. Sledoval jsem je jen zdálky. Vrátil jsem se do pokoje plný úzkosti.

Už týdný si každý den říkám, že napíšu Kláře dlouhý dopis, ale ještě jsem to neudělal. Sednu si ke stolu s pe-

rem v ruce a okamžitě ztratím soustředění. Mnohokrát jsem jí napsal v duchu. Už několikrát jsem jí zopakoval, že mi chybí a že mi je smutno po dětech. O mé milované Kláře se mi zdají sny, ale když se probudím, sen zmizí a já si nedokážu vzpomenout na detaily.

Kláro... cítím, že mě čeká něco strašlivého. Už nikdy neuvidím ani tebe, ani moje maličké. Bože, to je strašné! Říkám si, jak asi zvládáš dům, děti, hudbu. Ještě pořád tak úchvatně hraješ? A co Marie a Elise, pořád cvičí? Jaká nová slova se naučila má sladká Eugenie. A co Julie, zpívá? A kde je konec mým dopisům? Rád bych věděl, zda máš pořád ty básně, které jsem ti z Vídně poslal do Paříže? A naše cesta do Holandska, byl to pouhý sen? A to úžasné přivítání, které pro tebe přichystali v Rotterdamu, pochodně, déšť růžových okvětních lístků. Otázky, které se mi ve dne v noci honí hlavou. Pověz mi něco o tom nedávno narozeném. Víím, že ho pokřtíme po našem nezapomenutelném Mendelssohnovi, ta zpráva mi udělala velkou radost. Pověz dětem, že je táta miluje... ššš... hudba utichla... žiju uprostřed ticha. Ale včera se mi zjevil Franz Schubert a zahrál mi jednu líbeznu melodii, kterou jsem napsal a dokonce jsem na ni složil už i variaci.

V mém pokoji je ticho. Z okna jsou vidět Siebengebirge. Přinesli mi sem klavír (pěkně rozladěný). Je tu jedna postel, malý psací stůl, křeslo a dvě židle u stolu, kde jím. Ve vedlejší místnosti spává můj ošetřovatel. Jmenuje se Hans. Je to tichý člověk (to se mi na něm líbí), říká mi „mistře“ (to mě také těší). Včera jsem hrál své variace na Moschelese a on stál celou dobu u mě a pozorně poslouchal. Nic k tomu nepodotkl, ale uvědomil jsem si, že ho hudba zajímá. Když jsem skončil, poděkoval mi.

Jsem rád, že tenhle dům v Endenichu není stejný jako ústav pro choromyslné v Maxenu, kde s pacienty zacházejí, jako by to ani nebyly lidské bytosti. Je obklopen velmi pěknou zahradou a je tu jen pár pacientů, asi

deset, jak mi prozradil ošetřovatel. Téměř nevycházím ze svého pokoje, jen občas zajedu do Bonnu navštívit Beethovenův hrob a čas od času se projdu po okolí Endenichu. Jídlo mi tu nechutná. Maso je tvrdé a zelenina nemá žádnou chuť. Pověděl jsem doktoru Petersovi, asistentovi doktora Richarze, že chci jen sirup a víno. Ššš... Richarz se mi taky nelíbí, má studený pohled, tvář jako z ledu, je to pěkně umíněný hlupák.

Dnes bylo teplo. Otevřel jsem okna, abych pustil do pokoje trochu čerstvého vzduchu, a dlouze se zahleděl na Siebengebirge. Netušil jsem, zda hodiny ubíhají rychle nebo pomalu. Odpoledne jsem si na chvíli sedl ke klavíru a zahrál jednu Brahmsovu sonátu. Ach! Kdyby tak šlo vrátit čas... napsal bych několik rapsodií o tom mladém orlovi, který se zničehonic snesl z Alp a přiletěl do Düsseldorfu. Myslím, že Brahms je dalším apoštolem Janem, jehož zjevení budou mást farizeje celého světa po dlouhá staletí.

V hlavě mi neustále zní nota A a nenechává mě v klidu. A, A, A, A, A. Uklidni se, Roberte, hudební noty jsou slova na velmi vysoké úrovni, hudba je vytříbená poezie, andělé k nám promlouvají prostřednictvím not, duch prostřednictvím poezie. Tohle si říkám, abych se uklidnil, ale vytrvalá nota A mi nedá ani chvilku pokoje. Napadají mě ty nejčernější myšlenky... svět bez lidí, život beze snů, příroda bez květín, bez jara... Bože, Klá-
ro! Jak rád bych spustil závoj mezi své utrpení a svoje vzpomínky. Jsou dny, kdy se probouzím s jistotou, že se uzdravím, a tehdy si rozkazuji, soustřed se na minulost! Najdi v paměti Kláru, vzpomeň si, jak vypadala, když byla malá... Pak zavřu oči a vydám se na cestu do roku, kdy jsem tě poznal.

Tehdy jsem dovršil osmnáct let a nevěděl, kterým směrem se dát. Byl jsem ztracenou duší. Studoval jsem práva v Lipsku a nebavilo mě to. Dělal jsem to proto, že jsem chtěl být hodný syn, dohnala mě k tomu má tvr-

dohlavá matka. Mou vášní, mou opravdovou vášní, byly literatura a hudba. Otec dva roky předtím zemřel a já se nemohl zbavit smutku z toho, že jsem ztratil tatínka, který byl citlivý, umělecky nadaný, chápající a laskavý. Téměř ve stejnou dobu umřela také Emilie, má milovaná sestra.

Emilie... co jsme mohli udělat pro to, abychom zmírnili tvou nevyhléditelnou melancholii, tvé tiché šílenství? Někdy si myslím, že to byla ta zpropadená nemoc, která tě donutila vrhnout se do vody. Možná sis chtěla smýt ty vřídky, které ti ničily pleť. Možná sis myslela, že si vody řeky Muldy ponechají vše ošklivé a že se z jejích hlubin vynoříš s bezchybnou tváří, která ti zůstane už navždycky. Ale já jsem se na tebe díval a viděl jen krásu tvé duše, má ubohá sestřičko.

Usnul jsem a vzbudil se v dobré náladě. Zdál se mi krásný sen. Máma si rozpustila vlasy a tancovala mezi keři na jakési nádherné zahradě proměněná v Titanii, královnu elfů. Otec stál opodál a fascinovaně ji pozoroval. August Schumann... Zbožňoval jsem svého otce a ve Cvikově nebyl nikdo, kdo by si jej nevážil pro jeho vlídnost, pracovitost, rozsáhlé znalosti, důvěryhodnost. Tatínek měl spoustu dobrých vlastností, ale jedna mu chyběla – umírněnost. Všechno, co si přál, si přál vášnivě, náruživě. Zároveň to však byl mírný, přemýšlivý, tichý a velice inteligentní člověk. Po něm jsem zdědil nesmělost. Byl samouk. Jeho rodina neměla peníze, aby mu mohla poskytnout dobré vzdělání. Jako dítě trpěl hladem, narodil se do velice skromných poměrů. Přesto se však díky své snaze a neúnavné péči naučil anglicky, francouzsky, latinsky a řecky, stal se z něj spisovatel a získal určité jmění jako libretista, vydavatel a překladatel. Přes šedesát tisíc tolarů. Byl to vitální člověk, nadšený vším významným a noblesním, vášnivý obdivovatel Napoleona, umění a vědy. V mnoha věcech byl průkopníkem. Byl první, kdo přeložil Byrona, první, kdo vydával

edice evropských klasických děl „do kapsy“ od Waltera Scotta, Miguela de Cervantese, Alfieriho, Calderóna a Friedricha Schillera. Aby toho nebylo málo, vydával ve Cvikově také místní deník. Bože, jak jsem otce obdivoval! Jak moc jsem mu vděčný za to, že mě naučil mít v úctě literaturu, poezii! Zbožňoval poezii. To on mi představil Edwarda Younga, anglického básníka, kterého jsem v mládí miloval. Pamatuji si, jak jsem jednoho dne vstoupil do otcovy knihovny a našel ho ponořeného do Youngovy knihy. Když mě uviděl, protáhl si krk a zvedl hlavu, jako by hledal něco na stropě.

„Některé Youngovy verše mě přivádějí téměř k šílenství,“ prohlásil. Najednou se postavil a s vážnou tváří opatrně, perfektní angličtinou, zarecitoval: *„Silence, how dead! And darkness, how profound!“*

Otec vyrůstal v období hnutí *Sturm und Drang*, v „době povinného talentu“, jak pravil Goethe. V duši každého mladého umělce se zahrnázdilo přání vystavit všem na odiv své „nadání“. Básníci a spisovatelé kladli důraz na smysly, na výšiny vášně, na tvořivost. Někdy v té době byla do němčiny přeložena Shakespearova dramata. Evropská kultura zářila. Otec pracoval bez oddechu, jeho život byl neustálým bojem mezi nedokonalým vzděláním a touhou stát se kultivovaným a respektovaným spisovatelem. Ve svých dvaceti letech napsal osm knih a vydělal přes tisíc tolarů. Není to žádné velké jmění, ale matka nám vyprávěla, že právě jeho ambice a disciplína nakonec přesvědčily dědečka, aby do jeho rukou svěřil svou dceru. V noci psal a ve dne se nechával pohltit podnikáním. Býval unavený. Nikdy jsem ho neviděl dělat nic jiného než pracovat. Zemřel, chudák, na vyčerpání, bolesti v zádech, dnu a úplavici. Umřel mladý. Panebože! Stejně jako zemřu i já.

Otec chápal mou lásku k hudbě, věřil v můj talent a podporoval mě (na rozdíl od matky). Když mi bylo devět, vzal mě do Karlových Varů na Moschelesův koncert.

Ach! Vzpomínám si na ten pocit, který ve mně vzbudil. Chci být hudebníkem, pošeptal jsem otci do ucha, a on mi odpověděl, že společně uděláme všechno pro to, abych získal to nejlepší vzdělání.

„Gottfried Kuntzsch je dobrý člověk, dobrý profesor a není to špatný varhaník, ale není tak dobrý, jak bys potřeboval. Pokusím se ti sehnat lepšího učitele.“

O několik let později kontaktoval Carla Mariu von Webera. Tatínkovým cílem bylo, abych se odstěhoval do Drážďan a studoval u něj hudbu. Naneštěstí mu ten nápad nevyšel. Weber zemřel v Londýně čtyři měsíce poté, co s ním můj otec hovořil.

O něco později, téhož roku, zemřel i on.

Na ten den nikdy nezapomenu. Bylo to strašné. Byli jsme doma sami. Já jsem seděl u klavíru, v jednu chvíli jsem se zvedl a vydal se za ním do knihovny, abych s ním prodiskutoval jednu báseň od Goetha.

Když jsem zaklepal na dveře a nikdo mi neodpověděl, zmocnila se mě zvláštní předtucha.

„Tatínku?“

Naprosté ticho.

Po špičkách jsem vešel dovnitř, myslel jsem, že spí, ale našel jsem ho, jak ve zvláštní pozici sedí na židli, tělo nakloněné dopředu, hlavu na psacím stole. Jako hadrová loutka.

„Tatínku?“

Poklekl jsem k němu, nevěděl jsem, co mám dělat. Nevím, jak dlouho jsem upřeně hleděl na jeho nehybnou tvář. Matka na týden odjela za termálními prameny do Karlových Varů a neexistoval způsob, jak jí dát včas vědět, nestihla to ani na jeho pohřeb. Všechno to bylo tak nereálné, stalo se to tak náhle. Celé roky jsem měl dojem, že to musel být jenom sen. V jednu chvíli byl otec na dosah ruky a v dalším okamžiku vzlétl jako pták, který se odebere do nekonečného nebe dřív, než se stačíte nadechnout.

Mně bylo šestnáct let, když nás opustil a zanechal nás tu se sny proměněnými v popel.

Matka trvala na tom, že bych si měl vydělávat na živobytí jako právník, že bych měl studovat „respektovaný“ obor. Pouhé pomýšlení na to, že bych se měl věnovat umění, ji děsilo. „Jediná touha, která mi zbývá, je vidět, jak se z tebe stane vážený a dobře situovaný člověk, Roberte.“ Peníze, peníze, peníze. Nebyly snad peníze tím, co nám v mládí nejvíce chybělo? Nebyl nedostatek peněz tím nejpádňějším argumentem tvého otce proti tomu, abychom se my dva vzali?

Taky jsem chtěl být spisovatelem, napodoboval jsem Jeana Paula. Jean Paul pro mě byl bohem, osudem. A kromě toho jsem chtěl být hudebním umělcem, klavíristou, skladatelem, realizovat velká díla. Matka si pro mě naopak přála budoucnost, která by mi poskytovala bezpečí a finančně mě zajistila, takže kategoricky odmítla podporovat mě v hudbě. Matka byla tvrdohlavá, byla to silná osobnost, okouzlující a velmi inteligentní. A právě proto by člověk musel být čaroděj, aby ji dokázal přesvědčit o něčem jiném, než co si sama myslela. Jak moc mi otec chyběl!

V osmnácti letech jsem opustil milovaný Cvikov, kde jsem se cítil svobodný, šťastný, všemi milovaný a chráněný, a odešel studovat práva a filozofii do Lipska. Změna byla krutá. Z městečka se sotva sedmi tisíci obyvateli, kde jsme se všichni znali a já tam byl někdo, jsem odešel do monstra s téměř padesáti tisíci lidmi. Kromě jednoho dobráka, doktora Ernsta Caruse a jeho ženy Agnes, jsem tu žádnou jinou rodinu neměl ani jsem nikoho neznal. K dovršení všeho, než jsem konečně našel bydlení, musel jsem přebývat na ubytovně, která měla z jedné strany kostel a z druhé psychiatrickou kliniku. Pozoroval jsem ty dvě budovy z okna a říkal si, že odsud odejdu buď jako katolík, nebo jako blázen. Katolík! Bože chraň! Když člověk zná bibli, Shakespeara a Goetha, nepotře-

buje žádné náboženství. Lidskost je jediné náboženství, které má právo stanovovat normy chování. A blázen? ... Pssst, vždycky jsem měl hrůzu z šílenství.

Lipsko. Město, které mi nakonec bude chybět... někdy si myslím, že kdybychom tam s Klárou zůstali, kdybychom se nerozhodli přestěhovat do Drážďan a pak do Düsseldorfu, byl by můj život jiný, mnohem lepší, méně trýznivý... ale, samozřejmě, zavřený mezi čtyřmi stěnami, kde chodím pořád dokola a mám dny, kdy není nic, nač bych myslel, nic, co bych řekl, kdy se cítím úplně prázdný, krátím si chvíli myšlenkami, že kdybych byl udělal to, a ne něco jiného, a tak dále, a tak dále.

Pro někoho, kdo miloval hudbu, mělo být město, jako je Lipsko, úplný ráj. Koncerty v Gewandhausu patřily k nejznamenitějším v Evropě a během sezony jich bývalo přes dvacet. Navíc se v kostele svatého Tomáše, kde byl jako pěvec a hudební ředitel zaměstnán Bach, pořádaly koncerty sborů. A samozřejmě tu byla slavná Opera, jedna z nejstarších v Německu. Kypěl tu bohatý hudební život a kromě toho, že bylo Lipsko důležitým obchodním centrem, dařilo se tam i hudebním vydavatelstvím. Usadila se tam prestižní vydavatelství jako Breitkopf & Härtel a Hofmeister. Ale mně to přišlo jako ohavná díra. Zklamal mě dokonce i univerzitní spolek, do něhož jsem se nedlouhou po příjezdu zapojil. Přijel jsem plný snů o svobodě, s velkými ideály, a setkal se se skupinou studentů, které zajímal jen šerm a souboje. Jak se mi zdáli ubozí!

Tehdy mě ani nenapadlo, že právě tohle město bude místem, kde prožiji nejšťastnější léta po boku Kláry, hudby a Felixe Mendelssohna, místem, kde se narodí mé dvě starší dcery a kde budou žít naši nejlepší přátelé. Právě tam se ve skutečnost proměnily mé sny, mé lásky, tam jsem se od ostatních naučil všemu, co jsem měl vědět, tam jsem vydal své nejoriginálnější skladby. V srdci mám slabost pro Cvikov, ale bylo to Lipsko, kde se ze mě

stal opravdový muž a umělec. Ale v osmnácti letech jsem žil s hlavou v oblacích a vnímal věci úplně jinak. Lipsko se mi zdálo šedé, jeho ovzduší mi nedělalo dobře, měl jsem pocit, že není dost dobré na to, abych tam dosáhl svých cílů. Ale byly samozřejmě i světlejší dny... Nu, byly špatné dny, lepší, vynikající a příšerné. Přesně jako celý můj život.

Nedlouho po příjezdu mě můj přítel, Moritz Semmel, student jako já, představil Gisbertu Rosenovi. Okamžitě nás spojil obdiv k Jeanu Paulovi a stali se z nás nerozluční přátelé. U piva jsme debatovali o knihách našeho milovaného spisovatele a občas zašli do školy na nějakou přednášku, ale většinu času jsme trávili hraním na klavír nebo v hostinci, kde jsme nahlas předčítali básně. Zakrátko jsem poznal další hudebníky, mezi nimi také Friedricha Wieckeho, muže, k němuž jsem cítil nejhlubší obdiv, respekt a vděk, ale jehož jsem nakonec začal nenávidět víc než kohokoli jiného na světě. Seznámil jsem se s ním v domě doktora Caruse, ale teď bych na něj nerad myslel... nedělá mi to dobře... pssst, tobě bych to nikdy neřekl, má Kláro, ale dodnes to bolí. Tahle jizva se nikdy úplně nezahojila. Tys mu naopak z celého srdce odpustila. Uplynulo víc než patnáct let od okamžiku, kdy se Wieck postavil proti našemu manželství a veřejně mě pomluvil, a osm od chvíle, kdy jsme spolu znovu promluvili. Jenže já jsem se s tím nevyrovnal. Pokaždé, když na něj pomyslím, pronikne na povrch ta rána, kterou mi jeho chování zanechalo v duši. Nikdy jsem ho nepochopil. Rád diskutoval, byl jízlivý, bystrý a horkokrevný, uměl se snadno rozčítit nebo nadchnout, během chvíličky v sobě dokázal zažehnout vášně. Wieckovi chyběla jakákoli kontrola nad sebou samým, nejtypičtější pro něj byla hrubost, kterou si pěstoval, jako by šlo o něco úžasného. Na druhou stranu byl čestný. Jako ostatní silné osobnosti i on měl své nedostatky. Choval se, jako by jeho posláním bylo lidi usazovat do míst, kam patří.

A pokaždé měl pravdu! A nic z toho nemohlo zastínit skutečnost, že byl vynikajícím učitelem. Já si o Wieckovi nemyslel nic špatného, fascinovala mě jeho vášeň, jeho přístup k umění, úsilí, s nímž hájil Klářiny zájmy. Až do okamžiku, kdy se totéž úsilí obrátilo proti mně.

Tehdy jsem se stal důvěrným přítelem Agnes Carusové. Ach, jak byla krásná! Byla to velmi zajímavá žena a chovala v sobě velkou lásku k hudbě. Škoda že byla vdaná, zakázaná, víc než zakázaná. Byla manželkou mého velkého přítele, doktora Caruse, a byla o osm let starší než já. Omezil jsem se jen na to, že jsem ji teskně pozoroval a ve snech líbal. Agnes se nikdy ani slovem nezmínila, ale na očích jsem jí poznal, že ví, že jsem do ní zamilován, a jak by to taky mohla nevědět, stačilo sledovat, jak jsem zbledl pokaždé, když se ke mně přiblížila.

Agnes měla neuvěřitelný cit pro hudbu, hrávali jsme společně Schubertovy duety, povídali si o dílech, která nás zajímala, a ona neustále opěvovala mou zručnost. To ona mě přesvědčila, abych zanechal studia práv a začal se věnovat hudbě. Její zásluhou jsem začal věřit ve svůj talent, a jestli se mi začala zamlouvat myšlenka na život v Lipsku, bylo to proto, že tam byla Agnes.

Jisté je, že od mého příjezdu neuplynuly ani tři měsíce a už jsem se začínal cítit lépe. Žil jsem ve dvou dostatečně luxusních místnostech, kam jsem si zval přátele, kde jsem skládal hudbu a pořádal oslavy, které navštěvovali hudebníci, jež jsem poznal v době návštěv u Carusových. Pili jsme šampaňské, smáli se, vtipkovali, já jsem hrával na klavír a další dva hudebníci na housle a violoncello. Všechny ženy se mi zdály krásné a dostupné, přátelé mi připadali ideální a byla tu řada výborných muzikantů.

Musím přiznat, že počáteční období v Lipsku nebylo jen černé, ale já jsem nebyl spokojený. Byly dny, kdy jsem se budil v euforii, život se na mě smál, cítil jsem v sobě sílu uskutečňovat velkolepé sny, a pokaždé jsem vyskočil z postele a s úctou se pozdravil s portréty svého

otce, Napoleona a Jeana Paula, které visely nad mým psacím stolem. A byly dny, kdy jsem se cítil nicotnější než šváb. Ať matka naléhala sebevíc, věděl jsem, že studium práv pro mě není, že tudy moje cesta nevede. Výuka mě nudila k smrti, vyhýbal jsem se jí, jak jsem jen mohl.

Jednoho dne jsem zaslechl naléhavý hlas: *Udělej to, Roberte, udělej ten krok, pověz matce pravdu, řekni jí, co cítíš.* Vydal jsem se tedy z Lipska do Cvikova, abych si s ní promluvil.

Našel jsem ji v zahradě, ponořenou do úvah. Smrt sestry a otce z ní udělala smutnou a sklíčenou ženu. Kromě mého bratra, jehož nemoc upoutala na lůžko, nezbyl v domě už nikdo. Ode dveří jsem sledoval její záda, vztyčenou hlavu a to, jak tiše a osamoceně pozoruje květiny. Johanna Christiane Schnabelová. Dnešního zamračeného rána, tady v Endenichu, tiše vyslovuji její jméno a hledím ke dveřím svého pokoje, téměř ji vidím přicházet. Světlé hluboké oči. Nádherná tvář. Slyším ji zpívat.

Ucítila mou přítomnost a otočila se. Ve tváři se jí objevila radost. Překvapil jsem ji, nevěděla, že přijedu.

„Roberte! To je příjemné překvapení!“ vykřikla a natáhla ke mně ruce, ale v tu chvíli se jí ve tváři objevil zasmušilý výraz. „Neneseš špatné zprávy, že ne?“

„Jak bych mohl přinášet špatné zprávy, mami! Přijel jsem, protože už to v Lipsku nemůžu vydržet.“ Z celého srdce jsem si přál vrátit se na místo, kde jsem byl tak šťastný. Chyběly mi stromy, kopce. V Lipsku není jediné údolí, jediný kopec, les, jediné místo, kde by člověk mohl být sám a mít klid, kromě té uzavřené místnosti s výhledem na rušnou ulici.

„Jak ti jde studium, Roberte? Jen na tom záleží. Pamatuj si, proč jsi odešel do Lipska, život není jen pobavení s přáteli nebo šplhání po horách..., ale o tom už jsme hovořili.“

„Mám něco na srdci a chci si s tebou o tom otevřeně popovídat. Poslední, co bych si přál, je způsobit ti bo-

lest, myslím, že sis jí po otcově odchodu užila dost. Ale zároveň už dál nemůžu tajit pravdu.“

„Pravdu? Jakou pravdu, Roberte? Děsíš mě, synu.“

„Studium práva a jeho definic studených jako led je políčkem do tváře života. Nemůžu se takovým studiem nechat uvěznit. Ani nechci studovat medicínu, a teologii jednoduše nemohu.... ne, ne, ne, špatně si to vykládáš, neznamená to, že nebudu v životě dělat nic produktivního, jen to chci dělat po svém.“

„A co znamená ‚po svém‘, Roberte, jestli to můžu vědět?“

Podle tónu hlasu jsem si uvědomil, že jí má slova působí zklamání, a to mě bolelo. Přesto však nebyla jiná cesta než hovořit na rovinu a povědět jí o svých plánech, bez ohledu na to, jak nerozvážné se jí mohou zdát. Chtěl jsem získat její souhlas a podporu sourozenců a odejít do Heidelbergu, kde bych mohl chodit na přednášky Thibauta, slavného německého právníka, Mittermayera a dalších vynikajících profesorů, kteří tam působili. V klidu jsem jí vysvětlil tři důvody, kvůli nimž bych chtěl změnit univerzitu. Za prvé: V Lipsku se necítím dobře a jsem čím dál sklíčenější. Za druhé: Chci poznat svět. Za třetí: Pokud mám pokračovat ve studiu, bude lepší studovat v místě, kde vyučují ti nejlepší právníci. Kromě toho jsem se chtěl věnovat studiu historie a filozofie a nedokázal si představit lepší univerzitu, než byla ta v Heidelbergu.

Matka mě pozorně poslouchala, a když jsem skončil s výkladem, vzala mě za ruce a sklonila hlavu, jako by se chtěla modlit.

„Ať mi Bůh pomůže, abych mohla pomoci tobě, synu. Promluvím s tvými sourozenci a s Johannem Rudelem.“

„Ještě jedna věc,“ dodal jsem a pohladil ji po rukou. „Rád bych tě požádal o laskavost... o další laskavost.“

Chudinka máma vykulila oči tak, že jí málem vypadly z důlků, nevím, co čekala, že budu žádat.

„Ne, ne, ne, neznepokoj se, vím, že z tohohle budeš mít radost,“ snažil jsem se ji uklidnit. „Když budu v Heidelbergu, chtěl bych uskutečnit cestu do Itálie, nic by mi neudělalo větší radost. Itálie je slovo, které mi v uších zní od dětství, díky tobě. Ty sama jsi mi přece říkávala: ‚Poznáš Itálii, Roberte.‘ Vzpomínáš si? Z Heidelbergu to není daleko do Švýcarska, nějakých šedesát kilometrů, a odtud už je to jen kousek do Itálie. Sním o tom, že poznám svět, a vím, že cestování člověka naučí víc než dvacet právnických knih.“

Matka dlouze vydechla.

„O té cestě si ještě promluvíme. Nezáleží to na mně. Sám víš, že otcův podnik teď vede tvůj bratr Eduard a že peníze přiděluje on, podle vlastního uvážení. A navíc nemůžeme ignorovat ani vůli Johanna Rudela, budeme muset zjistit, co na tohle všechno poví tvůj poručník. Rudel má obavy, aby se z tebe nestal diletant. Uvidíme, pojď, teď půjdeme domů, Julius už se tě nemůže dočkat.“

„Jak je mu, mami?“

„Teplota neklesá, doktor doporučuje vzít ho do lázní v Baden-Badenu. Pochybuji ale, že by byl schopen přežít tak dlouhou cestu.“ Oči se jí zalily slzami.

Děkuji, moje milovaná matko. Skláním se před tvou velkorysostí a porozuměním, jsem tvým dlužníkem za nádherné dny mládí. Jak jsem byl šťastný, když jsi mi oznámila, že Eduard i Rudel souhlasí, abych strávil rok studiem práv v Heidelbergu. Dovedu si představit, že na to přistoupili jen se zaťatými zuby, ale souhlasili, a to bylo podstatné. „Tam si budeš moci vybudovat budoucnost respektovaného právníka a osvojit vznešené morální hodnoty,“ poznamenala matka. Já jsem však v tu chvíli nemyslel na práva, nýbrž na dobrodružství, které mě čekalo za Alpami... Itálie!

Cesta z Lipska do Frankfurtu byla jako nekonečný let jarní přírodou, který přinesl řadu nezapomenutelných setkání se spolucestujícími. Nepamatuji si, že bych se

kdy v životě cítil lépe a odhodlaněji. Dokonce i nepohodlný kočár mi připadal jako luxusní salon. Brzy se mým blízkým přítelem stal spisovatel Wilhelm Häring, který se podepisoval pseudonymem Willibald Alexis. Povíдали jsme si celé hodiny, Alexis mi vyprávěl o románu, který právě dokončuje, a neustále si dělal poznámky o všem, co právě viděl. Další člověk, který s námi cestoval, R., se představil jako tajemník pruské ambasády. Měl namířeno do Frankfurtu. Sotva jsme si vyměnili pár slov, začal líčit přednosti své ženy a ujišťovat nás, že za veškeré štěstí, které ho v životě potkalo, vděčí jí. Recitoval nám příšerné básně, v nichž ji opěvoval, a ukázal nám její miniaturní podobiznu. Navzdory tomu, jak byl extravagantní, se mi líbil. Bylo na něm vidět, že je to dobrý a inteligentní člověk. K dalším spolucestujícím patřil Žid, který velmi nadšeně hovořil o svém obchodu s kůžemi, pohledná korpulentní dáma, jež do nebes vychvalovala barokní divadlo ve městě Gotha, a dva francouzští Židé, kteří neustále popíjeli víno a ovládali jedno umění – umění v jednom kuse plamenně hovořit, aniž by mluvili o něčem konkrétním. Já s Alexisem jsme na sebe rozradostněně hleděli, zatímco jsme se natrásali v kočáře, který poskakoval po kamenité cestě, a já nepřestával být matce vděčný za to, že mi umožnila zažít tolik štěstí.

Jak krásný se mi zdál Frankfurt, když jsem jej poprvé spatřil. Pamatuji si, jak kvetly stromy a zpívali ptáci, vzpomínám si na půvabný penzion, kde jsme se ubytovali s myšlenkou, že za dva dny budeme pokračovat v cestě. Následujícího rána jsem se probudil s neodolatelným přáním zahrát si na klavír, zdálo se mi to neodkladné, musel jsem najít klavír za každou cenu. Rychle jsem se oblékl a šel se poradit s hostitelkou. Byla mou dychtivostí překvapená a zeptala se mě, zda se napřed nechci nasnídat.

Odvětil jsem jí něco v tom smyslu, že můj hlad může uspokojit jen hudba, a ona mi vysvětlila, kde najdu obchod s klavíry.

Obsloužit mě přišel elegantně oblečený pán s dlouhými vousy.

„Dobrý den, vážený pane,“ pozdravil jsem jej, „jsem profesorem jednoho mladého anglického lorda a ten mě pověřil koupí klavíru. Byl byste tak laskav a předvedl mi, co máte?“

Ten dobrý muž ukázal na nádherné křídlo. Hrál jsem na ně tři hodiny v kuse a těšil svou hrou majitele obchodu i zákazníky, kteří uchváceně naslouchali.

Než jsem odešel, slíbil jsem majiteli, že si o tom s Jeho lordstvem pohovořím a do dvou dnů mu dám odpověď. Samozřejmě že jsem neměl v úmyslu se vracet, věděl jsem, že za dva dny si budu v Rüdeshheimu připíjet místními víny. A skutečně se tak stalo. Z Rüdeshheimu jsme pokračovali dál, přejeli Rýn a mířili do Bingenu. A tam mě napadla strašná myšlenka. Tehdy jsem tomu nepřikládal velký význam, ale teď... Panebože! Vypil jsem víc vína, než bylo vhodné. Pod vlivem alkoholu jsem usnul a zdál se mi sen. Procházel jsem se po břehu Rýna a najednou se mé oči začaly ztrácet v jeho hloubkách, cítil jsem, jak mě táhne nějaká síla, spadl jsem do vody, topil jsem se.

Do pokoje vstoupil doktor Richarz a našel mě ponořeného do úvah.

„Je vám dobře, pane Schumanne? Ošetřovatel mi vyřídil, že jste se mnou chtěl hovořit o jídle, ale jestli jste zaneprázdněn, můžeme to probrat jindy.“

Vyložil jsem mu, že jsem právě vzpomínal na cestu do Itálie, a on na mě vrhl prázdný pohled. Bylo jasné, že ani v nejmenším nemá zájem mluvit o Itálii. Přehlédl jsem jeho nezájem a hnán zvláštní potřebou svěřit se mu jsem začal o cestě vyprávět do těch nejmenších detailů. Ta slova nebyla určena jemu, ale tobě, má milovaná Kláro. Měl bych si znovu vybavit uplynulá léta, abys o mně věděla úplně všechno. Smrt je ta nejzvláštnější věc, která se někomu může přihodit. Vím však, že zemřu brzy...

Vyprávěl jsem ti o hloubkách modré oblohy, popsal ti plantáže broskvoní a citroníků, vzdálené a nehybné rakouské Alpy, opojný běh života, poezii ukrytou v každém z navštívených měst, pověděl jsem ti, jaký na mě udělala dojem návštěva Marenga, kde Napoleon v roce 1800 porazil Rakousko, a také jsem se zmínil o tom, jak se mi udělalo zle na benátské gondole, o komárech, o bezesných nocích, o horečce a o nevolnostech, které mě provázely až do konce cesty, o návratu v kočáře napěchovaném mlčícími cestujícími a o tom, jak jsem měl pocit, že zemřu... zpáteční cesta byla noční můrou... znovu to mám všechno živě před očima, Kláro. Vzpomínky na dávnou cestu mě přišly navštívit do potměšitého pokoje, byly jako zrcadlo, spatřil jsem v nich záblesk svého mládí. Vyprávěl jsem ti o italské opeře... nikdo nedokáže pochopit, jaká je italská hudba, dokud se tam nepodívá. Jak často myslím na milánskou operu La Scala! Jak jsem byl nadšený z Rossiniho! A z ní! Na to odpoledne nikdy nezapomenu. Bylo to, jako by se přede mnou zastavil Bůh a laskavě mi dovolil naslouchat zpěvu slavné pěvkyně jménem Giuditta Pasta, božské bytosti, kterou sám stvořil.

„Zajímavé, pane Schumanne, velmi zajímavé,“ přikyvoval Richarz, aniž by mým slovům věnoval přílišnou pozornost. Jediné, co ho zajímá, je popis bolestí hlavy, jestli se mi na nohou objevují skvrny, hlasy, které ke mně promlouvají v noci, mé přízraky. Neposlouchá mě, ani se na mě nedívá, když vyprávím o zářivé minulosti, o nádherných vzpomínkách. Nechce vědět, co mě udržuje při životě, zajímá ho jen to, co mě táhne k smrti. K hudbě nechová ani tu nejmenší lásku a pravděpodobně je, co se hudby týče, úplný ignorant. Můj dlouhý proslov na něj mohl aspoň trochu zapůsobit. Cožpak mě nekárá, když se odmítnu zapojit do hovoru, tedy za věc, která byla ostatně celý život součástí mé osobnosti? Tohoto lékaře si nedokážu vážít. Tvrdí, že jsem nemocný, ale neví, jakou nemo-

cí trpím. Když na něj naléhám, odpoví, že mě poškodila hudba. Co tím myslí?

„Při vší úctě, pane Schumanne, když se vrátíme k tématu, které nás zajímá, co bychom mohli udělat pro to, abyste začal jíst?“

Místo odpovědi na jeho otázku jsem rychle změnil téma.

„Myslím, že už je mi lépe, cítím se silnější, zdravější, přestože vám se to možná nezdá. Navíc mě tohle místo přivádí k šílenství. Kdy se budu moct vrátit domů?“

„Na to máte ještě dost času, pane Schumanne, a abyste to mohl udělat... tím myslím jít domů...“

„Rád bych mezi tímto místem a mou budoucností rozprostřel závoj. Chci odsud odejít, jsem vděčný za péči, kterou jste mi poskytli, jsem vděčný za pozornost a dobrou vůli, ale teď už je mi lépe a chci domů.“

„Pane Schumanne, já –“

„Vy jste ten, který se staví mezi mě a mou ženu, vy jste ji ani trochu nepovzbudil, nechcete, aby mě přijela navštívit, prozradili mi to přátelé.“ V krku jsem cítil úzkost, a strach, musím přiznat, že z Richarze a jeho ledového pohledu na mě šla hrůza.

„Kdy vám to vaši přátelé pověděli? Ve kterém okamžiku?“

Tiše jsem na něj hleděl. Neměl jsem v úmyslu mu odpovídat... pssst, svěřil mi to ošetřovatel, ale pod příslibem mlčení. Má strach, že by ho doktor Richarz pokáral, kdyby zjistil, že se ke mně chová důvěrně.

„Při vší úctě, pane Schumanne, tak to není, není tomu tak, jak si myslíte. Ale stále pozoruji určité nepřátelství, je to součástí procesu, chci, abyste mě pochopil, dokud tohle úplně nezmizí, nemohu riskovat, že v přítomnosti paní Schumannové dojde k narušení vaší duševní rovnováhy. Žádám vás pouze o trpělivost a pochopení, o totéž jsem požádal i ji. Ještě nějaký čas musíme počkat. Vy se teď potřebujete hlavně pořádně najíst.“

„Nechci nic než sirup a víno,“ odvětil jsem a považoval náš rozhovor za skončený. Možná jsem jej ukončil až příliš stroze.

V názoru na profesory v Heidelbergu jsem se nemýlil. Thibaut mě naučil respektovat právo a uvědomit si, jak obrovskou hodnotu mají pro lidstvo zákony. Jak propastný byl rozdíl mezi Thibautem a tím flegmatickým automatem z Lipska, který nám četl nudné odstavce textu! Thibaut byl dvakrát starší než jeho kolega, ale předčil jej vitalitou a inteligencí. Nikdy mu nestačily čas ani slova na to, aby mohl vyjádřit všechny myšlenky.

Kolik krásných vzpomínek mám na Heidelberg a na šťastné dny prožité na tak magickém místě! Byl by hřích nebýt spokojený ve svém pokoji jako pro prince s výhledem na proslulý zámek a dubové lesy. Moji přátelé, Gilbert Rosen a Moritz Semmel, také odešli do Heidelbergu. Co víc jsem si mohl přát!

Než začal semestr, matka mi darovala cestu po Bavorsku, byl to dárek k promoci. Tuhle cestu jsme podnikli s Rosenem. Nezapomenutelný zážitek. Jeli jsme do Mnichova, kde jsme měli to štěstí setkat se s Heinem. Otec mi dal číst jeho básně a já jsem byl do jeho tvorby zamilovaný. Byla to doba, kdy se o něm v Německu začínalo mluvit. Ne vždy v dobrém. Zaslechl jsem, jak o něm klevetí, že je to misantrop, zlý génius. On sám o sobě prohlašoval, že je „špatný člověk, divoký, cynický, odporný“. Mně se naopak zdál inteligentní a měl v sobě jiskru. Otcův přítel nám dal doporučující dopis a básník nás mile přivítal, ukázal nám město a po celý den se smál banalitám života.

Z Mnichova jsme jeli na místo v blízkosti Bayreuthu, kde kdysi žil Jean Paul. Byli jsme v jeho ložnici, dívali se na jeho židli. Jeho žena na nás byla milá, myslím, že na ni udělalo dojem, s jakým západem jsme o svém idolu hovořili. Darovala mi jeho portrét, který mě provázel z města do města, od domu k domu. Dnes visí v mé pracovně.

Schumann, Rosen a Semmel... stýská se mi po časech,

kdy naší hlavní starostí bylo umění a kdy poezie a hudba byly lékem na všechny neduhy. Je mi smutno po nehybných hodinách v hostincích, po mladické dychtivosti, kterou jsme tišili v bouřlivé společnosti vášnivých milenek. Stýská se mi po neoddělitelném přátelství, my tři jsme byli jeden, všude jsme chodili spolu, líbily se nám stejné věci, dokázali jsme uhodnout, na co ti druhí myslí. Přátelství s Moritzem Semmelem bylo úplně jiné než s Rosenem, naše přátelství bych nazval dveřmi do nitra, zážitky s ním byly daleko sentimentálnější. Teď lituji, že jsem ti o těch dnech podrobně nevyprávěl, má milovaná Kláro, a pokud se někdy přistihnu, že s tebou v tomto opuštěném pokoji hovořím, bude to proto, že se nevzdávám naděje, že jsme spojeni neviditelným vláknem... má láska k Rosenovi byla mužskou láskou, pevnou, její součástí bylo správné chování, abych to nějak popsal, utíkal jsem se k němu jako k otci, vzpomínám si, jak jsem mu usnul v klíně a cítil, jak mě hladí po hlavě. Se Semmelem bylo naopak všechno ženštější, plné citu a hlubokých emocí. Povídali jsme si dlouho do noci, četli básně, opjeli se. Bože, jak krásný byl život v Heidelbergu! Hostince do brzkých ranních hodin, litry a litry piva. Dívky, které ztrácely srdce při pouhém pohledu na muže, a protože většinu studentů tvořili muži, nebyl nikdo, kdo by se s nimi nezapletl. Rosen, Semmel a já, tři prostopášní přátelé... tyhle vzpomínky mě vytrhují z letargie. Jednou jsme jeli na prodloužený víkend do Baden-Badenu a zkusili štěstí v ruletě. Vrátili jsme se do Heidelbergu bez jediného centu v kapse, opili se v našem oblíbeném baru a spokojeně šli spát. Následujícího dne nás čekaly přednášky Thibaut a Mittermayera. Odpoledne pokaždé oslava nebo bál, o pátcích večírky s historickou hudbou v domě Mittermayerových nebo parádní večeře s anglickými dámami, o sobotách dýchánky v domě velkovévodkyně Stephanie. Takový byl tenkrát život. Také nechyběly klavír a hudba. Další důvod k radosti. Byly dny, kdy jsem hrával čty-

ři nebo pět hodin v kuse, téměř vždy jsem improvizoval. Během jedné z improvizací vznikla *Toccata*. Zanedlouho nebyl nikdo, kdo by nevěděl o mém nadání. „Vidím ve vás obrovský talent,“ pravil Faulhaber, profesor hudby, a poté, co mě jeden z profesorů práv, Zachariä, slyšel hrát variace od Moschelese, prohlásil: „Nevím nic o hudbě, ale to, co jsem slyšel, mi připadá mimořádné!“ Začal jsem se cítit jako velká ryba v malém rybníce. Tady je student práv, jehož pozornost se nesoustředí na římské právo, ale na hudbu! Přisahám při všem svatém, že mým osudem bude hudba, že se ze mě stane velký klavírista, velký skladatel, přísahám, přísahám, přísahám.

Přestože v létě jsem hrával daleko víc, hudbu jsem téměř neopouštěl. Vidím sám sebe, jak sedím za klavírem, s cigaretou namířenou ke stropu, aby mi kouř nezastiňoval výhled, vidím se, jak zároveň skládám, pískám si, kouřím. Neporazitelný. Zima na práci, léto na potěšení při hudbě. V Heidelbergu nebyl jediný slušný klavírista. Považovali mě za výjimečného. Mě! Chudák matka se neustále obávala, zda mi jdou studia, a já jsem jí nikdy neprozradil, že kromě toho, že fascinovaně naslouchám přednáškám dvou génů, Thibauta a Mittermayera, do školy chodím jen velmi málo – ostatní profesori mě k smrti nudili. Trávil jsem čas poznáváním žen, pitím šampaňského a kouřením doutníků. Byly dny, kdy jsem se cítil všemocný, nesmrtelný. Jindy jsem zase žebrał o kousek citu, měl pocit, že není nikdo, kdo by mě miloval, nenáviděl, kdo by pro mě plakal, že pomalu padám do hrobu. Tehdy jsem si sedl a snil o Cvikově, matce, Eduardovi, Karlovi, malém Juliovi, jehož zdraví se nelepšilo, o Emilii...

Emilie... odněkud sem doléhá tvůj hlas, přistupuji ke klavíru jako náměsíčný a prsty samy hrají *Träumerei*, jako by si žily vlastním životem. Ze všech sil si přeji, aby tahle skladba doletěla až ke zbožňované sestře, která svou šlechetnou duši odevzdala hlubinám řeky Muldy.

KLÁRA

Ředitel konzervatoře mi poslal zlatý vavřínový věnec. Vehnalo mi to slzy do očí. Marie mi věnovala dojemnou píseň. Mezi stovkami dopisů dorazily některé od novinářů, kteří mě žádali o spoustu věcí. To je jediný důvod, proč dokážou napsat. Využijí toho, že mám narozeniny, protože vědí, že si přečtu všechny dopisy, takže hned za přáním se objeví seznam žádostí. Robertova dosud nezveřejněná symfonie, nějaká lékařská zpráva ze dvou let v Endenichu, portréty mých zesnulých dětí... nevím, co ode mě vlastně chtějí. Neodpovídám jim, nikdy se s nimi nepouštím do korespondence. Z našeho života je zajímavá jen ta drsná část, ta nejsmutnější, ta nejvíc skličující... jsou jako supi.

Eugenie včera ráno odjela zpátky do Londýna a mně dosud zní v uších *Sonáta C dur*, kterou hrála na přání mého vnuka. Pod vlivem této překrásné melodie byl dům najednou jako očarováný. Napsal mi ředitel sanatoria. Ludwig potřebuje teplé ponožky. Ani jedno povzbudivé slovo o jeho zdraví. Marie leží už týden v posteli sužována silným zánětem sedacího nervu. Elise k nám chodí každý den, někdy i dvakrát. Nevím, co bych si bez dcer počala. Jsou to jediné, co mi zbylo, ostatní se proměnilo v popel. To jsou ale myšlenky! Měla bych se přestat utápět ve smutku. Přestaň si stěžovat, Kláro!

Zařekla jsem se, že nebudu myslet na Johannesovu

návštěvu, nebudu vířit emoce, ať se čas postará o utišení zčeřeně hladiny, ale zatím na něj nepřestávám myslet ani jedinou minutu. Jeho slova přivolala vzpomínky, krásné a bolestné zároveň. Potěšilo mě, když jsem dostala dopis, v němž psal, že přijede. Špatným jazykem a mizerným slohem mi sděloval, že už nemůže žít s tíhou našeho odcizení, že mě musí vidět, že se mnou musí mluvit.

Nenavštívil nás už několik měsíců. Stála jsem hodnou chvíli ve dveřích a pozorovala jej – starý kožený kufr, stejný vlněný kabát, jaký nosil celý život, příliš krátké kalhoty, neupravená kravata a krásné modré oči. Když jsem ho viděla, přepadl mě smutek. V našem pozdravu byl chlad, kterého si však nemohl všimnout nikdo kromě nás dvou. Po večeři jsme zůstali v salonu. Jestliže se nám podařilo první večer skončit smířlivě, bylo to jen díky hudbě. Johannes mi zahrál své poslední skladby pro klavír, obě překrásné, přestože intermezzo se mi líbilo víc než rapsodie, což jsem mu také pověděla. V každém případě je dramatická část jeho rapsodie daleko dojemnější než ta první. Dvě hodiny jsme skladbu rozebírali, což pomohlo zmírnit napětí.

Následujícího dne jsme snídali sami. Pak jsme si sedli do zahrady. Bylo příjemně vlahé ráno. Letošní září je neobvykle teplé. Johannes mě chytil za ruce.

„Chci k tobě být naprosto upřímný, chtěl jsem tě vidět už dlouho, neustále tě chci vidět, ale při této příležitosti bych ti chtěl říct něco, co už nějaký čas nosím v sobě. Potřebuju se té tíhy zbavit. Poslouchej mě, Kláro, vím, že spor mezi námi nesouvisí jen s vydáním symfonie zbožňovaného mistra.“

„I já to vím,“ vyhrkla jsem téměř bez přemýšlení. „Jsem ráda, že můžeme mluvit upřímně.“

„Dobře, tak to jsme naladěni stejně. Víš, upřímnost mi nahání hrůzu... jen těžko hledám slova, nedaří se mi najít správný způsob, jak vyjádřit, co cítím. Lámal jsem si hlavu s tím, co mě to vlastně tak rozčiluje, připravuje

o rozum, a myslím, že už jsem na to přišel. Dobře mě poslouvej, Kláro. Miloval jsem tě víc než kohokoli jiného na tomto světě a celé roky jsem cítil hněv, zklamání, byl jsem příliš sám... Nezlobím se na tebe, ale na sebe, a chci ti říct, že už nesnesu to odcizení, nechci tě vidět trpět, osud ti připravil těžký úděl, až příliš těžký, už nechci myslet na vlastní zoufalství, ale na to tvoje.“

Zvedl hlavu a chvíli jsme se na sebe upřeně dívali. Znovu jsem pocítila útěchu, již pro mě a mé děti znamenala Brahmsova láska, jeho věrné přátelství.

Pokračoval v hovoru, jako by přemýšlel nahlas.

„Byla jsi inspirací pro většinu mých skladeb, mou nejlepší rádkyní, nikdy jsem nepovažoval žádné z děl za dokončené, dokud jsem neuslyšel tvůj názor, nikdy jsem veřejnosti nepředstavil žádnou skladbu, kterou ty bys předtím neschválila, a za tohle ti budu vděčný až do konce svých dnů.“

„Ale Johannesi...“

„Nech mě domluvit, dovol mi to ze sebe konečně dostat všechno ven. To, co jsem ti řekl, je pravda. Bylas přítomna v každém momentě mé tvorby, bez ohledu na to, jestli jsi byla v Londýně, Paříži, Curychu nebo v domku v Lichtentaleru. Pokaždé, když jsem dokončil nějakou skladbu, moje první myšlenky směřovaly k tobě. Co si o tom pomyslí Klára? Bude se to Kláře líbit?... Má učitelka, má přítelkyně... tak to je. Ale nebyl jsem schopen oddělit muže od umělce. Před mnoha lety, téměř staleťmi, jsem se s tím svěřil svému příteli, Ottovi Grimmovi, pověděl jsem mu, že tě respektuji, že si tě vážím, ale víc než to všechno tě miluji. Tehdy jsem byl vášnivý mladík, hořel jsem touhou. Vášně možná časem ochladla, ale žhavé uhlíky zůstaly.“

„Co mi tím chceš říct, Johannesi?“

„Za nic na světě bych si nepřál, aby frustrace z toho, že nejsi mou ženou, zničila krásný cit, který k sobě chováme.“

Jeho slova mě dojala, do očí se mi nahrnuly slzy, jeho přátelství bylo tou nejcennější pomocí, vůbec si netroufám pomyslet, jak bych v těch prvních letech bez Roberta dopadla, kdyby Brahms nestál po mém boku, kdyby nám nepomáhal, neutešoval nás, kdyby se neobětoval pro mou rodinu. Byla jsem mu vděčná za upřímnost, ale v tu chvíli jsem nenašla slova, jimiž bych mu to dokázala sdělit.

Stále na mě upřeně hleděl a víc už nevyslovil.

Moc dobře vím, co tím myslel, když říkal, že *nebyl schopen oddělit muže od umělce*. Moc dobře vím, že jsem mu nemohla být takovou partnerkou, jakou by si přál, žena o tolik starší, se šesti dětmi, bez peněz, a on na začátku kariéry. Nemohla jsem na něj naložit takové břemeno. A ty neustále vzpomínky na Roberta, poslání seznámit s jeho hudbou svět, vychovat jeho děti a pomoci jim proměnit se v muže a ženy hodné svého otce. Zapadal Johannes do tohoto scénáře? Byla bych já schopna milovat někoho tak, jak jsem milovala Roberta? Pociťovala jsem k němu obrovskou náklonnost a byly chvíle, kdy jsem k němu cítila i hlubokou lásku, ale dovolila jsem si jej vnímat jen jako blízkého přítele a někdy jako syna. Jisté je, že Robert už tu nebyl. Ale jeho smrt nebyla překážkou. Robert i nadále žil v mém světě. Robert a jeho hudba. Robert a jeho mírné chování, jeho krátkozraké oči, tvář dítěte. Robert a jeho milovaná korpulentní postava. Ten tichý způsob, jak být se svým vlastním stínem. Jeho stín se mnou zůstal, nikdy jsem jej nepřestala cítit po svém boku. Byly noci, kdy jsem dokonce slýchala jeho dech. Vzpomínám, jak jsem o tom řekla Johannesovi, už je to spousta let, ale nejsem si jistá, že tomu rozuměl, ale teď, když se blížím ke konci života, proč se vlastně vracet k minulosti? Dnes mu napíši dopis, chci mu navrhnout to, co říkával Robert pokaždé, když chtěl vyřešit nějaký spor: „Necháme trávu růst, anebo raději květiny.“

„Co děláš, mami?“

Mariin hlas z jejího pokoje. Zneklidňuje ji, když slyší, jak přecházím z místa na místo, a neví, o jakých těžkostech přemýšlím. Vždycky chce všechno vědět. Je zvyklá být na téhle lodi kapitánkou.

„Pročítám staré dopisy.“

Mám truhlu, v níž mám schované Robertovy dopisy a jiné důležité dokumenty. Některé z nich jsem si znovu pročítala a v mysli se mi teď hromadí vzpomínky...

Po mém prvním veřejném vystoupení v Gewandhausu mě otec, nadšený mým úspěchem, nebo, lépe řečeno, v úplné euforii, vzal do Drážďan, Altenburgu, Frankfurtu, Arnstadtu, Výmaru. Koncerty, hudební dýchánky, potlesk a další potlesk. Klára Wiecková. Mé jméno začali vyslovovat společně s jinými dvěma slovy: klavírní virtuoska. Otec byl štěstím bez sebe, jeho sny se začaly plnit, z jeho dcery bude to, co si přál, a on ani nadále neopustí svou pozici přísného, náročného a někdy tvrdého učitele. A přesně tak to bylo. Když jsem hrála plynule, jako když teče řeka, rozmazloval mě čokoládou, když jsem zaváhala a přeskočila jedinou notu, přišlo napomenutí. Byl to těžký život. Každé ráno dvě hodiny u klavíru. Pak něco lehkého k jídlu. Hodinová procházka. K pití spousta vody. Cvičení rukou a paží. Lidé samozřejmě říkali, že mě otec využívá, že mě nenechává hrát si s ostatními děvčaty, že mám bídné dětství, že mi není tolik, kolik otec tvrdí, ale o tři roky víc, že mě týrá. Laciné pomluvy. Závist. Otec se ke mně v životě nechoval špatně. Lidé to nechápali – pokud chcete v umění něčeho dosáhnout, nemůžete být vychováni jako běžní, obyčejní lidé a vést takový život jako oni. Otci vždycky záleželo na tom, abych se cítila fyzicky dobře. Jemu také vděčím za to, že jsem se dožila tolika let. Jestliže jsem dvě hodiny cvičila, musela jsem se dvě hodiny procházet, abych měla v pořádku nervy. Nikdy mi nedovolil jít spát až po desáté hodině, považoval za důležité, abych spala pár hodin před půlnocí. Taky mi nedovoloval chodit na ple-

sy. „Měla bys vkládat energii do důležitějších věcí, než je tanec, Klárko.“ Místo frivolních plesů jsem chodila na kvalitní opery a od útlého dětství jsem byla v přímém kontaktu s těmi nejuznávanějšími hudebníky. Ale lidé nechápali, jaký smysl má tolik cvičení, vykládali jen, že otec je krutý. Já jsem naopak byla za jeho „krutost“ celý život vděčná.

V Drážďanech jsem hrála pro dvořany, úspěch byl obrovský. Ve Výmaru jsme navštívili Goetha. *Prvního října ve dvanáct hodin audience u mistra, jenž dovršil 83 let věku, Jeho Excellence Goetha, zaznamenal můj otec do deníku o mém životě (který vlastnoručně psal).* Byla jsem velmi nervózní. Věděla jsem, že půjdeme navštívit velmi významného člověka, pro něhož bych měla zahrát bez jediné chybičky. Dveře nám otevřel sluha. Z interiéru domu vyzařovala jednoduchost. Schodiště lemovaly kopie řeckých soch. Ten muž nás vedl přes salonek, v němž stálo červené kanape a židle stejné barvy. Odtud jsme šli do mistrovny, poněkud tmavé místnosti se stěnami plnými obrazů, kde jsme Goetha zastihli při četbě. V rohu stál otevřený klavír Streicher, jako by mě už očekával. Mistr nás přijal velmi vlídně. Měl výrazný obličej, snědou plet a přímý inteligentní pohled. Velký dojem na mě udělaly jeho tmavé zářivé oči a to, že s námi hovořil nenuceně a prostě, jako starý přítel.

„Posaďte se, Kláro, tady vedle mě,“ ukázal mi na lavici, na níž seděl. „Zahrajete mi něco? Počkejte, lavice je příliš nízká, přinesu vám polštářek.“ Zvedl se a odešel do vedlejšího pokoje. Po chvíli se vrátil se žlutou brokátovou poduškou.

Otec mě předtím upozornil na to, jakou má rád hudbu. Přestože nebyl hudebním znalcem – nelíbil se mu Beethoven ani Schubert –, jeho neuvěřitelná vnímavost mu umožnila milovat hudbu možná stejně jako poezii. Zahrála jsem skladbu *La Violetta* od Herze a něco od Bacha. Na konci náš hostitel nadšeně zatleskal.

„Výtečné! Ta dívka má v sobě víc síly než šest dětí dohromady, výtečné!“

„Následujícího dne napsal dopis svému příteli Zelterovi, profesorovi Felixe Mendelssohna, který vyučoval na berlínské Akademii umění. O mnoho let později mi Felix Mendelssohn ten dopis věnoval. Přinesla mu jej manželka samotného Zeltera. *Včera se před mýma očima zjevil neobvyklý úkaz. Otec přivedl svou dceru (klavíristku). Zastavili se tu po cestě do Paříže a ta dívka zahrála několik pařížských skladeb. Její styl hraní, který je pro mě nový, vyžaduje obrovský talent, ale zároveň je lehký. Člověk jí naslouchá s potěšením. Naprosto nepochybuji, že těmto věcem rozumíš, proto tě prosím, abys mi to nějak vysvětlil.*

Paříž? Otec stojí přede mnou a probodává mě svým orlím pohledem.

„Ano! Paříž! Paříž je bránou do světa, Kláro, středobodem hudebního života, když uspěješ tam, přijde Londýn, Amerika, a celý svět ti bude ležet u nohou.“

Tohle překvapení si otec schovával, aby mi o něm pověděl až ve chvíli, kdy jsem hrála se sborem v Kasselu, jehož vedoucím byl Spohr. Byl to pro něj velmi důležitý koncert, protože jsem měla hrát Moritze Hauptmanna. Podle něj byl Hauptmann jedním z nejlepších skladatelů své doby. Možná to bylo mládím, nevědomostí dvánáctileté dívky... jisté je, že ve svých začátcích jsem vůbec nebývala nervózní, pokaždé jsem si sedla ke klavíru, oddělila se od světa a ponořila se do hudby. Hudba mi tryskala z prstů, aniž by do jednotlivých not zasahovala má vůle. Improvizovala jsem s udivující lehkostí. I já sama jsem si to uvědomovala. Věděla jsem, že nejdůležitější je vztah mezi mnou a klavírem, ne mezi mnou a posluchači. Publikum zmizelo a klavír pohltil mé tělo a jeho prostřednictvím pak vytvářel hudbu. Tehdy jsem hrála Chopinovy *Variace* a svoje *Scherzo C moll.* Když utíchl potlesk, přistoupil ke mně Spohr, který seděl v publiku.

„Nápadité, velmi originální, gratuluji vám,“ pravil dojatě. Větší úspěch už jsem si nemohla přát. Později jsem se dozvěděla, že Hauptmann napsal svému příteli do Mnichova: *Zjevila se jedna malá klavíristka, jmenuje se Klára Wiecková, je z Lipska, hraje mistrně, je jí dvanáct let a kromě svého způsobu hraní působí velmi dětsky.*

Paříž! Pro dívku mého věku, která nikdy nevyjela z Německa, byla cesta do Paříže splněným snem. Nedomáhala jsem si představit, jaká bude, ani jak bude reagovat publikum, o němž jsem nevěděla vůbec nic.

Tehdy bydlel Robert v našem domě v Lipsku. Po několika letech studia práv v Heidelbergu si uvědomil, že jeho budoucnost je v hudbě, a vrátil se do Lipska. Tam si zařídil výuku u mého otce. Robert mému otci vděčí za velkou část svého hudebního vzdělání. Otec si velmi rychle uvědomil, že Robertovi chybí jakýkoli smysl pro disciplínu a přinutil ho studovat teorii u Heinricha Dorna a skladbu u Christiana Weinlicha – ten učil i mě a Richarda Wagnera. Dorn mu uložil zkoušku, v níž měl prokázat znalost harmonie. Požádal ho, aby složil chorál pro čtyři hlasy, a výsledek byl tristní. „Váš chorál je dokonalým příkladem, jak porušovat všechna pravidla pro skladbu pro několik hlasů, nemáte v sobě ani kouska disciplíny, děláte, co vám přijde na mysl, mladíku,“ sdělil mu rozzlobeně. „Nebudu s vámi nadále ztrácet čas.“

Robert se rozčiloval. „Ti lidé mi nerozumějí.“ Nenáviděl teorii, prohlašoval, že teorie je vražedkyní hudby, a právě tohle tvrzení vyráželo mému otci dech a přivádělo jej k šílenství.

„Vy nevíte, co povídáte, Schumanne!“

„Vím moc dobře, co říkám, pane Wiecku. Ustříhněte ptákovi křídla a uvidíte, že nebude létat. A tohle dělá teorie. Existují jiné způsoby, jak se naučit hudbě. Hudba, literatura, malířství... to všechno jsou přítoky jediné řeky – umění. Naučil jsem se o kontrapunktu mnohem víc

od Jeana Paula, než od kohokoli jiného, a ujišťuji vás, že Jean Paul se učil od Beethovena, a jestli si myslíte, že Schubert se neučil z Goethových básní, pak se mýlíte.“

„Já se nikdy nemýlím!“ řval na něj otec.

Robert se o svých úspěších dozvěděl z lipského tisku a napsal mi dopis. *Výborně, má ctěná Kláro. Kdože to o Vás předpověděl? Goethe? Paganini? Často na Vás myslím, nikoli jako starší bratr myslící na svou sestru nebo jako přítel vzpomínající na svou přítelkyni, ale jako poutník, který si připomíná obraz na oltáři. Během Vaší nepřítomnosti jsem vycestoval do Arábie, abych se naučil vyprávět příběhy, které máte ráda, tisíce a jeden příběh a stovky hrůzostrašných legend o zlodějích, brrr, a o přízracích, br, br, br, třesu se strachy... Můj milovaný Robert... vyprávěl nám příběhy o mrtvých a o přízracích a já ani bratři jsme pak celou noc nemohli spát. Jednoho dne se převlékl za písečného muže a tak nás vylekal, že musel otec zasáhnout.*

„Schumanne! Jestliže jsem vám poskytl přístřeší, je to proto, abyste se naučil hrát na klavír, ne proto, abyste terorizoval mé děti.“

Do Paříže jsme, po strastiplné cestě, dorazili patnáctého února. Čtyři strašné dny a čtyři strašné noci. Silnice byly v bíděném stavu. Několikrát jsme museli vystoupit z dostavníku a pomoci koním táhnout.

Hotel de Bergere, rue de Bergere, Faubourg-Montmartre.

Eduard Fechner, otcův švagr, udělal všechno, co bylo v jeho silách, aby nám našel dobré ubytování. Přesto jsme se s otcem ocitli v nehostinném ledovém pokoji v cizí zemi, obklopeni rozpadajícími se skříňkami, a francouzsky jsme neuměli ani slovo.

„Takhle jsem si to nepředstavoval!“ rozčiloval se otec.

Otevřela jsem okno, podívala se na šedou oblohu a na tváři ucítila závan mrazivého vzduchu.